

Informatieavond over lokaal landbouwbeleid, 13 december 2010

De bestaanszekerheid van boeren loopt gevaar en daarmee ook de beschikbaarheid van eerlijk, duurzaam en gezond voedsel. De gemeente Horst aan de Maas is hard toe aan een nieuw regionaal landbouwbeleid. Daarom organiseerde de SP Werkgroep Land- en tuinbouw een informatiebijeenkomst op 13 december in het gemeentehuis van Horst aan de Maas.

Professor Eric Smaling (Universiteit Twente en Wageningen), Professor Jan Douwe van der Ploeg (Universiteit Wageningen) en Geert-Jan van der Burgt (Louis Bolk Instituut) gaven hun visie op de kansen van een landbouwbeleid dat gericht is op de productie van hoogstaand voedsel, dat geproduceerd wordt voor en door de regio. Behalve de drie wetenschappers presenteerde Riky Schut een analyse van de landbouw in Horst aan de Maas en gaat Paul Geurts in op het burgerinitiatief dat de werkgroep Land- en Tuinbouw Noord-Limburg is gestart op 13 december 2010.

De Werkgroep pleit voor een nieuw landbouwbeleid, aansluitend op de discussie over de ontwikkeling van een nieuwe visie op een gezond, duurzaam, eerlijk en solidair voedsel- en landbouwbeleid. Gezond, duurzaam en eerlijk voedsel begint met de bestaanszekerheid van boeren. En juist deze dreigt steeds meer gevaar te lopen. Het is de hoogste tijd alternatieve oplossingen te bieden aan boeren en tuinders in Nederland. En dus ook in de regio Horst aan de Maas, een centrum van agrarische activiteiten. Boeren hier en wereldwijd zijn de dupe van het geliberaliseerde landbouw- en voedselsysteem. Zij produceren onder de kostprijs en worden daardoor gedwongen hun bedrijf te vergroten. Deze schaalvergroting leidt tot druk op de omgeving, dierenwelzijn, aantasting van het milieu, overlast en risico's voor de gezondheid van mensen in de omgeving. Er is naar de mening van de werkgroep maar één manier deze 'ratrace to the bottom' te stoppen. Concurrer niet meer op prijs, maar op kwaliteit en richt de productie op de regio in plaats van op de wereldmarkt. Dus niet "meer", maar "beter". Dit is goed voor boeren, omwonende burgers én voor de consumenten.

Om een voorzet te geven voor een nieuw landbouwbeleid in Horst aan de Maas organiseerde de werkgroep op maandag 13 december een informatieavond over de mogelijkheden van een nieuw landbouwbeleid in Horst aan de Maas. Behalve de drie wetenschappers presenteerde Riky Schut een analyse van de landbouw in Horst aan de Maas en ging Paul Geurts in op de visie van de werkgroep Land- en Tuinbouw Noord-Limburg.

Hieronder het verslag van de informatieavond. Achtereenvolgens spraken Geert-Jan van der Burgt, Jan Douwe van der Ploeg, Eric Smaling en Riky Schut en na de pauze was er gelegenheid voor het stellen van vragen en discussie. De avond werd bijgewoond door zo'n honderd belangstellenden, burgers, raadsleden en agrariërs. De avond werd gepresenteerd door Jean van Hoof, journalist van L1.

Geert-Jan van der Burgt (Louis Bolk Instituut)

Ir. Geert-Jan van der Burgt is onderzoeker Bodem en Klimaat bij het Louis Bolk Instituut, een internationale advies- en onderzoeksinstituut die zich richt op duurzame en biologische landbouw, voeding en gezondheidszorg. Van der Burgt is bezig met een Europees project rond landbouw en water. Hij spreekt binnen dat kader over biologische landbouw en gaat in op de meerwaarde van regionaal georiënteerde productie.

Nitraten spelen een belangrijke rol bij de stikstofopname door de plant uit de bodem. Bemesting levert een stikstofvoorraad voor de plant, die deels in de vorm van nitraat opgenomen wordt. De plant zet nitraten om in eiwitten voor de groei. De plant neemt de aanwezige stikstof in de vorm van nitraat makkelijk uit de grond op. De hoeveelheid nitraat in groenten wordt beïnvloed door licht, temperatuur en bemesting. Bij overvloedige bemesting komt er veel nitraat in de grond die de plant niet meer kan om-

zetten, zodat het zich opstapelt. Dit speelt met name een rol onder omstandigheden van weinig groei (weinig productie van assimilaten en eiwitten). Dit verschijnsel treedt op bij diverse groenten, zowel blad- als knolgewassen. Door langdurige overbesteding vormt nitraat een bedreiging voor de kwaliteit van het drinkwater. Dit vormt op de lange termijn een gevaar voor de mens. Als er meer nitraten worden opgenomen dan omgezet, ontstaat er een overmaat aan nitraat in de plant. Uiteindelijk worden zo groenten gevormd met een hoog nitraatgehalte. In die zin is nitraat in de bodem slecht. Reden waarom de Europese Unie normen heeft gesteld voor de hoeveelheid nitraat in de bodem. Resultaat uit onderzoek van Proefboerderij Vredepeel uit 2009 leert dat de nitraatnorm op zand geen intensieve landbouw verdraagt.

Alleen het biologische systeem voldoet aan de norm van 50 mg nitraat in grondwater. Maar volledig omschakelen naar biologisch is niet nodig. Kort samengevat kan ter voorkoming van te veel nitraatuitspoeling (of in ieder geval om de nitraatrichtlijn te halen) gekozen worden voor twee sporen: een extensivering van de landbouw (in de volle grond) óf voor intensivering, maar dan niet in de volle grond: haal de teelt uit de grond. Zo worden er nu proeven gedaan met de teelt van prei op water. Deze twee sporen zijn echter allebei lastig.

Biologische landbouw is momenteel – landbouwtechnisch en vanuit het nitraatprobleem gezien - een goede mogelijkheid. De reguliere landbouw haalt de Europese norm ten aanzien van nitraat echter niet! Bij biologisch landbouw gaat in principe evenveel stikstof om als in de geïntegreerde teelt. Maar in de biologische teelt blijft de stikstof rondgaan. Biologische landbouw is een totaalsysteem, een systeem in balans: de stikstof blijft in circulatie. Dat impliceert wel dat rekening gehouden wordt met drie keuzes: gewasrotatie (de opeenvolgende cultivatie van verschillende gewassen in een specifieke volgorde op hetzelfde veld), gewaskeuze (gebruik gewassen die minder aanspraak maken op nutriënten) en groenbemesters (ofwel vanggewassen). Alles moet in samenhang zijn en een consistent geheel vormen.

De kern van het verhaal: het gaat om slimme verbindingen. Die zijn nodig in de regio. De mogelijkheid bestaat om een eerlijk, duurzaam product te maken. Als onderzoeker zou ik moeten zeggen: er is nog veel onderzoek nodig. Maar ik zeg nu al: het kan gewoon! Probleem is het EKO-keurmerk. Zo'n label is – bedrijfseconomisch gezien – noodzakelijk, anders wordt de meerwaarde niet betaald. Maar het keurmerk stelt eisen die omschakeling van regulier naar biologisch bemoeilijken.

Hoe kan de meerwaarde wel worden betaald, zonder zo'n label? Antwoord: door een eerlijk product neer te leggen bij de klant. Natuurlijk, het EKO-keurmerk heeft een streepje voor, maar iedereen kan iets extra's bieden. Duurzaam voedsel en een groen landschap bijvoorbeeld. Duurzaam hoeft niet alleen in de vorm van biologische producten, maar ook met streekproducten. En wat landschap betreft: laat het onderhoud betalen door de overheid of de gemeenschap. En als dat onderhouden van landschappen door boeren niet gesubsidieerd mag worden van Europa, noem het dan geen subsidie, noem het dan groene en blauwe diensten. Er moet immers een geldig revenu tegenover staan. Dat valt overigens niet mee onder het huidige economische en politieke gesternte.

Edwin Michiels stelt vanuit de zaal dat er nog steeds discussie plaats vindt in relatie tot nitraat. Hij vindt het te ver gaan om over een conclusie te spreken als Van der Burgt zich uitlaat over de uitkomst van het onderzoek van Proefboerderij Vredepeel. Hij praat liever over een bevinding. Het onderzoek is discutabel. Als er op een snelweg minder ongelukken gebeuren dan op een 80-kilometerweg zeg jij: rij maar allemaal 120 kilometer op die 80-kilometerweg. Dat vind ik een vreemd verhaal. Bovendien is die norm niet realistisch, het is gewoon door Europa opgelegd. En Nederland is natuurlijk weer het braafste jongetje van de klas... En tenslotte; de voedselproductie moet omhoog omdat de wereldbevolking toeneemt.

Geert-Jan van der Burgt: De manier van nitraat meten is altijd discutabel. Maar inderdaad: de norm is opgelegd door Europa. Maar om daarmee de norm naast ons neer te leggen, vind ik zwak. Wij hebben gekozen voor het Europees Parlement. Maar misschien moeten we inderdaad wel andere normen hanteren, omdat we een andere bodem hebben dan elders in de wereld. Overigens: Nederland is echt niet het braafste jongetje van de klas. We hebben met Minas geprobeerd de regels aan te passen, maar dat is afgeschoten. We hebben echter in Nederland wel zo'n intensief systeem dat we in Europa het grootste probleem hebben.

De opmerking over de wereldvoedselproblematiek vind ik een moeilijk thema om erbij te halen. Als wij stoppen met ons graan te voeren aan ons vee en stoppen met voedsel verspillen, dan is het niet nodig om het maximale uit een hectare te trekken.

Jan Douwe van der Ploeg, professor WUR:

Prof Dr. Ir. Jan Douwe van der Ploeg, hoogleraar sinds 1992 aan de Universiteit Wageningen, stelt vooral de relaties tussen de agrarische bevolking en de samenleving centraal. Dit leidt tot het begrip rurale ontwikkeling als centraal thema van zijn onderzoek. Hij houdt een pleidooi voor het opnieuw erkennen van de diversiteit in de landbouw, die volgens hem nog onvoldoende is onderzocht. Hij publiceert over bedrijfsstijlen in de Nederlandse landbouw in de vakreeks 'Studies van Landbouw en Platteland'. Van der Ploeg uit kritiek op het moderne exportsysteem dat volgens hem niet voldoende oog heeft voor het innovatieve vermogen van boerenbedrijven.

Volgens Van der Ploeg is Nederland te zeer ingebouwd in het neoliberale model. Er is veel verbeterd sinds de jaren 70 maar tegelijkertijd gaan we veel lichtvoetiger om met de landbouw dan toen. Toen was er meer zorg voor landbouw. Het begrip rentmeesterschap telde toen meer.

In zijn inleiding gaat van der Ploeg in op drie zaken: de internationale vervlechtingen (via de wereldmarkt is alles verbonden, de wereldmarkt is het sturende principe), megabedrijven en de toekomst en alternatieven voor deze megabedrijven.

Van der Ploeg toont foto's van Noord-Peru die de 'landgrab' (An aggressive taking of land, in order to expand territorial holdings or broaden power) aanschouwelijk moeten maken. In dit deel van Peru vindt vooral veel landgrab plaats via water. Op de foto zie je links van de weg het groene uitgestrekte en bewaakte land – opgekocht door grote multinationale ondernemingen - met groene gewassen en rechts de voormalige landbouwgronden die tot kort geleden nog bewerkt werden door de lokale bevolking, maar die er nu dor bijliggen. De lokale bevolking kijkt vanachter prikkeldraad naar grootschalige exportgewassen, waaronder asperges, voor de Europese markt. Dat is de nieuwe agrarische ordening.

Je zou zeggen: we helpen de derde wereld, door hun agrarische producten te importeren. Prima. Maar daar gaat het in de hier geschetste situatie niet om. De mensen daar verdienen er twee dollar per dag. Hier doen ze aan afbraaklandbouw. De grond wordt uitgeput. Wanneer de exportlandbouw de percelen bevoeit, betekent dit dat grond van lokale bewoners niet bevoeid kan worden.

De multinationale grootschalige ondernemingen brengen werkgelegenheid, zo wordt gesteld, maar ondertussen wordt er tien keer zoveel werkgelegenheid kapot gemaakt., die eerder nog bestond in de lokale agrarische sector. Die verdwijnt, omdat het aanwezige water eigendom is van de multinationale onderneming en dus niet voorhanden is voor de lokale landbouwgronden. De globalisering maakt dat deze plaatsen direct worden verbonden met armoede. Dit slaat terug op de landbouw. Daar en hier. Ook Nederland krijgt te maken met de 'nieuwe ordening'.

Van der Ploeg toont een grafiek in de vorm van een citroen: de 'citraenpers'. Naar mate de grootschaligheid groeide, namen de opbrengsten aanvankelijk in grotere mate toe. Maar in de loop der tijd is de lijn langzaam omgebogen: De opbrengsten (productie) stabiliseren, de kosten nemen toe. De landbouw komt steeds meer klem te zitten. Dit wordt ernstiger naarmate de liberalisatie voortzet, wat gepaard gaat met grotere en voortdurende prijsfluctuaties. Een logisch antwoord op kostenstijgingen lijkt schaalvergroting. Maar dat wordt steeds moeilijker als de opbrengsten onder de kostprijs komen te zitten (zoals de afgelopen twee jaar). Vooral de grootste en gespecialiseerde bedrijven hebben moeten bij financieren.

Ongeremde schaalvergroting is volgens Van der Ploeg niet meer de oplossing, maar een stap in de richting van de ondergang. Hij toont een staafdiagram, afkomstig van PR Lelystad, die een hightechbedrijf en een lage-kostenbedrijf vergelijkt. Beiden haalden aanvankelijk eenzelfde inkomen. Op het lage-kostenbedrijf produceerden ze 400.000 liter, het hightechbedrijf had het dubbele nodig: 800.000.

De kosten per 100 kg melk lag veel hoger op het hightechbedrijf, maar dat gaf niet, want het leverde ook dubbel zo veel melk op. Het probleem volgt pas als de melkprijs daalt. Het lage-kostenbedrijf redt het dan net, maar het hightechbedrijf raakt meteen in een negatieve cashflow. De moraal van het

verhaal: Schaalvergroting is niet meer de remedie voor de vragen waar we vandaag mee te maken hebben.

Dit roept de vraag op: is een andere landbouw mogelijk? Hiervoor toont Van der Ploeg foto's uit Umbrië, Italië. Hier vindt landbouw plaats in combinatie met natuur. De bergen kennen een grote biodiversiteit, in de weilanden groeien veel soorten orchideeën, juist vanwege de begrazing. Er zijn 5.000 boerenbedrijven die goed verdienen met Chianina, een Italiaans runderras, die de heuvels begraast. In de winter grazen ze beneden, 's zomers gaat vooral het jongvee naar boven. Dit levert – gebruikmakend van lokale kennis - typische verbindingen op tussen landbouw en natuur. Ook op gebied van vermarkting heeft dit meerwaarde. Er bestaan goede verbindingen tussen producenten, verkopers en afnemers. Het Chianinavlees is heel bijzonder van smaak. Het wordt via korte ketens verkocht aan een vaste kring consumenten en restaurants. Boeren kunnen 30% meer vragen voor hun vlees. De landbouw is hier in balans en duidelijk wordt dat een regionale landbouw zeer wel mogelijk is. Daar wordt geld verdient door de boeren en hebben ze een interessante toekomst. Het is een mooi voorbeeld van een project met historische wortels, dat met z'n tijd is meegegaan. Het is een landbouwsysteem dat in evenwicht is met natuur, biodiversiteit en landschap, waarbij de producten goed zijn af te zetten. De consument kan besparen op de voedselprijs, de producent kan genoeg verdienen. Dit is heel wel mogelijk, ook in het moderne Europa. Het is niet één-op-één naar onze situatie te kopiëren, maar het is wel mogelijk ook hier lokale systemen van de grond te krijgen. In Nederland zien we dan ook een keur van experimenten. Ander voorbeeld uit Italië: Het pasteuriseren op een melkveebedrijf en de verkoop van literpakken dagverse melk naar scholen, fabrieken en stations. De consument bespaart en de boer verdient aanmerkelijk beter bij een prijs van 1 euro per liter. Van der Ploeg ziet globale problemen die zich in toenemende mate voordoen en lokale oplossingen die als reactie daarop ontstaan. We ontkomen er niet aan deze oplossingen te realiseren, er komt overal boerenlandbouw. Kenmerkend voor die projecten: regionale landbouw en geïntegreerde distributie.

Presentator Jean van Hoof vraagt hoe reëel het is dat we hier hetzelfde doen als in Umbrië. Van der Ploeg: Nederland kent ook boerenlandbouw. Met meer taken per bedrijf, oude (agrarisch), maar ook nieuwe, zoals zorg en het beheer van natuur en landschap. Een voorbeeld is De Friese Wouden. Het omschakelingsproces is juist voor de grote bedrijven moeilijk. En we moeten afstappen van de illusie dat we eindeloos kunnen doorgaan met exporteren, maar ook bedrijven gericht op de exportlandbouw zullen er mee geconfronteerd worden dat de export vanuit Nederland steeds moeilijker zal worden. Nederland wil de wereld van voedsel voorzien, maar Ciolos (Dacian Ciolos, 27-7-69 is een Roemeens politicus. Hij is Europees Commissaris in de Commissie Barroso II met de portefeuille Landbouw. In Roemenië was hij van 2007 tot eind 2008 minister van Landbouw) zegt nu ook: de derde wereld zal het zelf moeten doen. In Europa bestaat een roep naar een redelijkere balans van wat scheef is getrokken.

CDA-raadslid Henk Weijts stelt dat de markt leidend is. Je hebt nu eenmaal meer aanbod dan vraag. Dan geldt: wie niet kiest, die verliest. Dus als je kiest voor grootschaligheid kies je voor concurrentie op basis van kostprijs. Anders kies je voor kleinschaligheid en daarmee voor een niche in de markt. Kijk hoe de marktmacht is geregeld. Supermarkten hebben een belangrijk deel van de macht in handen. Duurzaamheid is belangrijk, daar speel je op in. Een discussie over groot- of kleinschaligheid is – vanuit de markt gezien – helemaal niet aan de orde!

Jan Douwe van der Ploeg: Ik sta daar kritisch tegenover. Het is waar dat je moet kiezen, maar is het zo dat consument en de producent kiezen? Zijn het niet anderen die de keuzes maken? De supermarkten (retailers) en de voedselindustrie (veelal voedselimperies) dus. Het Europees Parlement heeft daar serieus over gesproken naar aanleiding van een rapport van parlementariër Bové. Zij constateren een desastreus effect. De waarde die de consument toekent aan voedsel door toedoen van de supermarkten (stuntprijzen) en de voedselimperies is veel te laag en dat vertaalt zich door naar de boer. Van der Ploeg wijst er op, dat er wetgeving aan komt, die er voor zal zorgen dat produceren onder de kostprijs niet meer kan. Je kunt niet meer zo maar alles produceren.

Vestig je een megabedrijf dan betekent dat, dat 50 tot 100 andere bedrijven belemmerd worden in hun mogelijkheden van natuurlijke groei. Je haalt iets weg uit de economie, namelijk evenwichtige verhoudingen, waarbinnen mensen een boterham kunnen verdienen. Daarom bemoeit Nederland zich hiermee. Het loopt spaak, het loopt mis. Misschien kiest Limburg als laatste. Dan komen alle grootschalige bedrijven naar Limburg.

SP-raadslid Hendrik Hazeu wijst op zwaarlijvigheid die het gevolg is van eenzijdig voedsel, wat weer veroorzaakt zou zijn door het eenzijdige productie.

Van der Ploeg beaamt dat obesitas samenhangt met het bestaande voedselpatroon, maar ook met landbouwsystemen. De voedselindustrie is kampioen in het overbruggen van afstanden in tijd en ruimte. Dat kan niet zomaar, daar zijn additieven voor nodig. De effecten daarvan voor de lange termijn en de cumulatieve effecten kennen we nog niet voldoende. Daarmee lopen we een groot risico.

Kitty Verlinden uit Venlo, die zichzelf beschouwd als een betrokken burger, denkt dat (Europese) subsidies heel veel kapot hebben gemaakt: Er is geen eerlijke productie.

Van der Ploeg is het daar mee eens, vooral als je ziet dat 80% van de subsidie gaat naar de 20% rijkste bedrijven. Dat is niet vol te houden. Dat gaat ook veranderen. Sleutelwoord is 'flat rate' (het LEI stelt in een rapport: Vanaf 2006 ontvangen agrarische ondernemers Europese bedrijfstoelagen op basis van hun productie in de afgelopen jaren. Dit stelsel wordt de komende jaren verder uitgebouwd met toeslagen voor melk en suiker. In 2010 gaat het naar verwachting om een totaalbedrag van 850 miljoen euro. Wanneer de verdeling op basis van historische productiecijfers zou worden vervangen door een gelijk bedrag per hectare voor alle bedrijven (de zogenaamde flat rate), zou dat waarschijnlijk het einde betekenen voor 2.600 bedrijven, vooral in de melkveehouderij). Niet de historie telt straks, voortaan krijgen bedrijven een vast bedrag per hectare. Het is een verdelingsvraagstuk waar boerenorganisaties het nog heel moeilijk mee gaan krijgen.

Eric Smaling, eerste Kamerlid SP, hoogleraar duurzame landbouw

Professor Eric Smaling is bodemkundige en als hoogleraar werkzaam aan de ITC van de Universiteit Twente en betrokken bij organisaties in ontwikkelingslanden (Indonesië, West-Afrika en Kenia). Professor Smaling is Eerste Kamerlid voor de SP en als zodanig woordvoerder landbouw en ontwikkelingssamenwerking. Hij zal zich in zijn inleiding richten op het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) 2013-2020 en de daarin de te verwachten duurzaamheidsaspecten.

Eric Smaling merkt in diens inleiding als eerste op, dat "landbouw zich in het verleden onttrok aan de openbaarheid", maar inmiddels is dat veranderd. De vele burgerinitiatieven in verschillende provincies als Overijssel, Drenthe, Noord-Holland, Gelderland, Brabant en Limburg tonen aan dat er nu bij de bevolking veel betrokkenheid is over hoe het platteland eruit ziet.

Net als Jan Douwe van der Ploeg wil hij starten met een foto van ver weg. Smaling toont foto's van het amazonewoud. Woudreuzen die hier eindigen als grondstof voor sluisdeuren in Nederland. Na het kappen van het oerwoud in Brazilië is de eerste stap daar het vee te laten grazen, daarna stap twee: de productie van soja voor veevoer, waar uiteindelijk vlees mee wordt geproduceerd. Dat kan niet eindeloos zo doorgaan.

Voor Eric Smaling was de 'wake up call' de voedselcrisis van twee jaar geleden. Landen als China en andere Aziatische landen sloten de exportmarkt voor rijst, omdat ze dat hard nodig hadden om de eigen bevolking te voeden. In Afrika ontstonden grote problemen met rijstimport. De producent en de consument hadden en hebben het in die situatie zwaar. Tussen die producent en de consument zit de macht: de retailers en de voedingsindustrie, waar Van der Ploeg ook op wees. Nu de prijzen weer omhoog gaan, zijn de distributeurs van het voedsel degenen die als bepalende factor die hogere prijs incasseren.

Het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) – dat geldt voor de Europese Unie - stamt uit 1957 en was bedoeld om de markt beschermen. Dat heeft de eerste zes landen van de Europese Gemeenschap (waaronder Nederland) geen windeieren gelegd. Aanvankelijk – in de jaren vijftig – was de EG (met zes landen) flexibel, nu is het een moloch. Nu wordt er gepraat over het GLB 2013 en

waar het daarna naartoe moet. Maar er is nog weinig duidelijk. Nederland zit op de lijn van het loslaten van toeslagen.

Er is sprake van steun aan kleinschalige landbouw en aan gebieden binnen Europa met handicaps. Er komt wellicht steun voor plattelandsontwikkeling (groene en blauwe diensten) en basisinkomensteun; een hectaretoeslag, die niet op historische rechten is gestoeld, maar op hectares (flat rate – zie eerder). Nederland is hier niet voor, het wil de markt z'n werk laten doen. De melkprijs van nu, 27 tot 29 cent, is dan niet genoeg voor de melkveehouders. Dus het GLB heeft direct consequenties.

In 2015 zullen de melkquota afgeschaft zijn. De dierrechten wellicht ook. Vanaf dan neemt het aantal dieren weer toe. Wellicht ook als gevolg van het loslaten van de compartimentering. Groei van de veestapel vindt ook al plaats omdat de marges zo klein zijn voor de boer. En bij een groeiende veestapel komt de landbouw nog meer in conflict met milieu- en natuurrichtlijnen met betrekking tot nitraat, ammoniak, fosfaat en fijnstof (luchtkwaliteit) bijvoorbeeld, maar ook Natura-2000 en de Ecologische Hoofdstructuur (EHS).

Die richtlijnen komen (deels) ook uit Brussel, maar schijnbaar uit een ander gebouw dan waar het GLB geformuleerd wordt. De richtlijnen uit Europa zijn in conflict met elkaar: het gaat ergens mis. En (nog reagerend op wat eerder vanuit de zaal gesteld werd: “Nederland is het braafste jongetje van de klas”, als het gaat om het uitvoeren van Europees beleid) stelt Eric Smaling dat er sprake is van derogatie (de mogelijkheid om van formeel door de EU vastgesteld recht af te wijken) en daar maakt Nederland gebruik van, dus we zijn echt niet het braafste jongetje uit de klas. Maar sowieso kun je je afvragen, of je dat allemaal wel tegelijk zou moeten willen.

Eric Smaling heeft een beeld van landelijk Nederland dat zich kenmerkt in een driedeling. De Ecologische Hoofdstructuur is leidend. Langs de grens met Duitsland zie je uitgestrekte natuurgebieden (1) en ten westen daarvan veel Intensieve Veeteelt (2). Hij vindt het jammer dat er geen Agrarische Hoofdstructuur is. Als buffer (3) rondom natuurgebieden zou je duurzame streekeigen historische producten kunnen verbouwen. Als buffer tussen natuur en bedrijven die toch grootschalig willen produceren.

Edwin Michiels stoort het dat Smaling de sojaproductie uit Brazilië laakt: Wij produceren uit suikerbieten ethanol. Dat wordt gezien als het toppunt van duurzaamheid. Wat is het verschil?

Smaling: Voor mij is het niet normaal dat producten van hot naar haar gaan. Ik ben niet tegen handel en zie ook dat we hier niet alles kunnen produceren wat we eten. Maar alles wat vliegt, vaart en rijdt, voelt niet logisch. We zouden minder vlees kunnen eten, maar ook voer in de regio kunnen verbouwen. Als we voedselsoevereiniteit kunnen opbouwen, ook met streekeigen productie, is dat een stap in de goede richting.

CDA-raadslid Henk Weijs constateert dat de Europese regelgeving leidt tot schaalvergroting. Bedrijven moeten opschalen om aan al die regelgeving te voldoen. Hoe zit het met de markt? De markt is leidend. Supermarkten kiezen voor grootschaligheid en zorgen dat hier in dorpskern geen kleinere winkels kunnen bestaan. Dat zou ook mee genomen moeten worden in het verhaal van Smaling.

Smaling: De ‘markt’ is doorgeschoten. Als overheid zouden we moeten kunnen ingrijpen. Ahold heeft dit al voorgesteld omdat ze zelf de controle over prijsdalingen kwijt zijn. Voor kleinschalige landbouw heb je steun nodig.

Van den Burgt: De technische mogelijkheden voor de productie van lupinen (als vervanger voor soja) voor vee zien er heel aardig uit. Maar dat gaat het niet worden als er niks verandert in de internationale prijsverhoudingen.

Varkenshouder Martin Houben: Mijn varkens eten meer dan 85% veevoer, dat afkomstig is uit Noordwest-Europa. Er wordt gezegd: “Ze eten soja, maar ze eten ze alleen schroot. En dat geldt voor heel Nederland”.

Smaling: ik veroordeel niet dat Brazilianen soja verbouwen en dat wij dat importeren. Maar het systeem: daar maak ik me zorgen over.

Riky Schut, secretaris van de SP Werkgroep Land- en Tuinbouw Noord-Limburg

Riky Schut is oud-boerin en bestierde samen met haar man Jan een gemengd bedrijf in Lottum. Ze woont nog steeds in Lottum en is al jaren actief binnen de agrarische sector, onder andere als secretaris van de landelijke werkgroep Landbouw en Inkomen en als actief lid van het Platform Aarde Boer Consument (ABC) en de SP Werkgroep Land- en Tuinbouw Noord-Limburg. Zij presenteert feiten en cijfers over de land- en tuinbouw in de gemeente Horst aan de Maas:

Land- en tuinbouw in Horst a/d Maas.

- Horst a/d Maas is van nature ondernemend en telt vele agrarische bedrijven: staat op de website van de gemeente.
- De gemeente heeft twee herindelingen meegemaakt: in 2001 en 2010
- In 2001 is er een fusie geweest van de gemeente Horst met de gemeente Broekhuizen en Grubbenvorst.
- In november 2009 waren de gemeenteraadsverkiezingen voor een verdere herindeling van Horst a/d Maas met Sevenum en een deel van Meerlo-Wanssum.
- Sinds 1 januari 2010 bestaat de gemeente Horst a/d Maas uit 16 kernen: America, Broekhuizen, Broekhuizenvorst, Evertsoord, Griendtsveen, Grubbenvorst, Horst, Kronenberg, Lottum, Meterik, Swolgen, Meerlo, Tienray, Melderslo, Hegelsom, Sevenum.
- De gemeente Horst is sindsdien de grootste plattelandsgemeente van Limburg met ruim 40.000 inwoners. In 2009 zijn er ongeveer 690 agrarische bedrijven.
- Ook het CBS heeft moeite met de cijfers goed op papier te krijgen na een herindeling, Bij het opvragen van gegevens over de gemeente Meerlo-Wanssum waren deze nog niet gesplitst. Meerlo, Swolgen Tienray nu bij gemeente Horst en Wanssum, Geysteren, Blitterswijk bij Venray
- Interessant voor de gemeente Horst om dit in het komend jaar wel goed op een rij te krijgen. Dus de cijfers moet men met enige nuance bekijken wat Meerlo-Wanssum betreft.

Enkele CBS-cijfers bijeen gesprokkeld

- In **Nederland** zijn ruim **73.000 boeren en tuindersbedrijven**
- In **Limburg** zijn dat er ongeveer **5.000**
- In **Horst aan de Maas** **690 bedrijven**
- Het totale grondgebruik aan **cultuurgrond** is ruim **11.500 hectare**
- De gemeente telt kleine, middelgrote en grote agrarische bedrijven,
- Ruim **400 bedrijven met akkerbouw**: granen, aardappelen, peulvruchten, suikerbieten
- Ongeveer **290 bedrijven met graasdieren en/of grasland**: melkvee, fokvee, vee, vlees- kalveren, schapen en geiten.
- Ruim **260 bedrijven met vollegrondstuinbouw**: tuinbouwgroenten, bloembollen, bloemkwekerij, fruit, boomkwekerij. Hierbij moet vooral genoemd worden de asperges, blauwe bessen en de boom- en rozenkwekerij.
- Ruim **130 tuinbouwbedrijven onder glas**
- **17 bedrijven met paddenstoelenteelt**: champignons e.a. paddenstoelen
- **110 bedrijven met hokdieren**: legkippen, vleeskuikens, varkens
- Uit de getallen blijkt dat een aantal van de bedrijven gemengde bedrijven zijn.
- **In Horst is ongeveer 1/3 deel in de laatste 10 jaar gestopt met het agrarisch bedrijf.** vóór de laatste herindeling (Horst, Grubbenvorst, Lottum, Broekhuizen, Broekhuizenvorst) was in 2001 het aantal agrarische bedrijven 556 in 2009 384 agrarische bedrijven , een afname van ongeveer een derde deel in 8-9 jaar.
- In de grote gemeente na de herindeling van 2009 is er een overzicht over 2008 en 2009: totaal in 2008/693 bedrijven en in 2009 /664 bedrijven
- **Over de landelijke afname van agrarische bedrijven het volgende. CBS meldt recent hierover dat de afname van agrarische bedrijven van april 2009 tot april 2010 is vermindert. Voorgaande jaren stopten gemiddeld 30 bedrijven per week in Nederland, in genoemde periode 17 bedrijven per week. CBS benoemt dit als 'Het verborgen leed' Omdat zij vermoeden dat het met stagnatie van schaalvergroting te maken heeft en dat overname van bedrijven steeds moeilijker wordt. Terwijl er wel jonge boeren en boerinnen willen overnemen.**

- Kortom: De agrarische sector verdient het dat met deze en andere gegevens concreet aan de slag wordt gegaan **om de bestaanszekerheid van boeren en tuinders en hun opvolgers te waarborgen.**

Na de pauze vindt er een vragen- en discussieronde plaats.

Pluimveehouder William van Leendert beklagt zich over de opeenvolgende nieuwe regels: alleen als groot bedrijf kun je daaraan voldoen. En daarbij komt dat de consument de agrarische producten goedkoop wil hebben. Het zijn tonnen die je moet investeren in voedselveiligheidsnormen, milieu, welzijn etcetera. Regionale producten produceren kan voor sommigen, maar niet iedereen eet zeven kudden sla. De rest wordt toch de wereld ingestampt.

Van der Ploeg: Boeren zitten gevangen in een fuik. De opeenstapeling van regelgeving impliceert investeringen. Die kun je alleen opvangen door uit te breiden. Maar dan bots je weer op andere regelgeving. Ik kan geen hoop bieden, het wordt in de toekomst alleen maar erger.

Van Leendert: Het wordt alleen maar leuker. Er zitten voordelen aan grootschaligheid. Ik hoef maar vijf dagen in de week te werken.

Van der Ploeg: Het wordt alleen erger, ook vanwege de zoönosen. Onbekende risico's overvallen ons telkens, er komen nieuwe regels. Wat betekent dit? Of we gaan met plezier opschalen, of we moeten de bakens verzetten. Probeer iets nieuws op te bouwen en als dat slaagt gaan we daar mee verder. Van der Ploeg ziet nu al boeren uit de fuik stappen en dat is bepalend voor de landbouw in de toekomst.

Smaling: Ik wijt het aan het beleid van de afgelopen jaren. Enerzijds wordt er door het CDA gezegd: ondernemers zijn slim genoeg om er uit te komen, anderzijds komen ze wel met nieuwe regels. Je moet kaders stellen en dat gebeurt niet.

Theo Van Leendert (vader van William) is het daar niet mee eens. Je kunt de klok niet terug draaien. We hebben te maken met vergrijzing en de 'markt'. Om een vuist te maken tegen pakstations en retail moet je een macht vormen en dus opschalen. Door wetgeving blijf je aan de gang. In dit gebied blijven wel bedrijven over, maar dat worden in jullie beleving allemaal megabedrijven.

Van der Ploeg: Ik zie overal maatschappelijke bezwaren opkomen tegen megabedrijven. En die zullen toenemen. Het zal tot gespannen situaties leiden. Boeren zullen op voet van oorlog met burgers gaan leven. Boeren krijgen onvoldoende steun op cruciale momenten, dus ik denk niet dat dat de weg is.

Wim Vogelzangs constateert een ontstellend gebrek aan lef bij de politiek. Hij leest in de krant dat de 'markt' (hoe onzichtbaar dan ook) het maar moet oplossen. Hij ziet op televisie (uitzending van Rondon Tien, over problemen in de landbouw) dat burgemeester Van Rooij zegt: "Wij gaan niet op de stoel van ondernemers zitten". Maar het gaat wel om kaders stellen. Wel gaan ze in de gemeenteraad een halve dag discussiëren over de weekmarkt, maar grote politieke problemen rond landbouw, daar durft men niet aan!

Van der Burgt: Landbouwproductie is net iets anders dan andere productie. Je hebt een sociale kant, het gaat om produceren van voedsel. Als ik dan het ministerie van LNV zie onderduiken bij Economische Zaken, maak ik me zorgen. 'Landbouw' wordt verzwolgen door 'Economie'.

Smaling: Je moet inderdaad kaders stellen. Dat gebeurt niet. Er is een allesomvattende uitvoeringsagenda Duurzame Veehouderij. Dat is misschien prima, maar ze verzinnen er van alles bij. Dat is iets anders dan dat je zegt: "wij staan voor deze indeling van de landbouw en zo moet het eruit zien". Dan is het duidelijk waar het heen kan met de landbouw. Landbouw is inderdaad niet alleen economie. Andere sectoren hebben niet de grond en de schoonheid van beleving.

Van der Ploeg: De economische kansen voor de agrarische sector veranderen voortdurend. We moeten over de routines van vandaag en morgen heenstappen. De landbouw zelf, de standsorganisaties, hebben de mogelijkheden voor zelfregulering laten liggen. Ze hebben niet durven kiezen. Dat dwingt de overheid tot het stellen van kaders. Er heerst wantrouwen over en weer. Dus alles wordt juist dichtgetimmerd met kaders. Er zijn geboden en verboden tot in detail. Dit vloeit voort uit het wantrouwen over en weer. En dat gebeurt met heel veel heftigheid in Nederland, omdat we zo'n intensieve landbouw op zo'n klein grondgebied hebben, waar veel partijen – naast de landbouw -

beslag op leggen. Dus moeten we zoeken naar nieuwe initiatieven, naar nieuwe markten. En zelf orde op zaken stellen.

Van der Burgt: We kunnen beginnen om een prijskaartje te hangen aan blauwe en groene diensten. Dat is geen subsidie, dat is verkoop van diensten.

Iemand in de zaal vraagt of er echt reële oplossingen te vinden zijn in Nederland.

Van der Ploeg noemt enkele Friese voorbeelden. Waaronder houtwallen waar bramen over heen groeien. De bramen mogen echter niet over het prikkeldraad hangen, want dan kan de controleur niet zien of er wel prikkeldraad is. Een voorbeeld van belemmerende regelgeving. Gebiedscoöperaties kunnen in zo'n geval zeggen: dit regelen we zelf. Ondertussen gaan ze naar de rechter en krijgen ze steun van de Gedeputeerde. Ze ontwikkelen natuur, maar ook nieuwe markten. Dit soort ervaringen geven de route aan waarlangs iets opgebouwd kan worden.

Ben Vervoort stelt vast dat er ernstige problemen bestaan in de land- en tuinbouw. Maar van wat gesteld wordt, is niet alles helemaal waar. Het valt hem op dat 'de politiek' overal de schuld van krijgt. Maar heel vaak ligt de oorzaak bij wetenschappers, hoogleraren en managers. Het valt hen tegen om dat toe te geven. In Nederland wordt door de politiek niks meer aangenomen zonder een dik rapport van de wetenschap.

Van den Burgt stelt dat de wetenschap zich wellicht wat bescheidener op zou moeten stellen. Als instituut staan wij voor een bredere blik. Ik weet niet of onze inzichten de landbouw hebben geschaad. Wel proberen we de samenhang en de verbanden op lange termijn aan te geven. We hopen dat dat leidt tot een vruchtbare landbouw. Ik trek het boetekleed aan, maar er is geen wetenschapper die een politiek besluit neemt.

Van der Ploeg zegt dat er te veel regels zijn. Die zijn niet door de wetenschap verzonnen. Wetenschappers weten wat er mis is met de landbouw. Ze wisten precies hoe het moest. Hij trekt dan ook geen boetekleed aan: We moeten niet onderschatten dat de landbouw ook die kennis vraagt die ze wil. Ik herinner me dat het Landbouwschap en de voedselindustrie ons kwamen vertellen: dat onderzoek kan wel en dat niet. Dus er is veel gestuurd. Er is veel kennis op veel gebieden, maar ook veel onwetendheid. Vanuit die arena zouden meer vertakkingen naar de maatschappij moeten worden gelegd. Wetenschappelijke kennis is juist heel goed. Als we de gevaren van zware metalen niet hadden gekend, hadden we ook geen beleid gehad. We kunnen blij zijn met de wetenschap, maar slik het niet als zoete koek. En: binnen de wetenschap is – gelukkig – ook veel debat.

Smaling: veel onderzoek is inderdaad in opdracht van de politiek. Ook is er onderzoek dat leidt tot beleid waar later op moet worden teruggekomen. Wetenschappelijke conclusies zijn niet in steen gebeiteld. Het is niet de absolute waarheid. Dus daar hebt u een punt.

Edwin Michiels stelt 'wie betaalt, bepaald'. Maar als ze bepalen dat ik maar 100 varkens mag houden, dan moeten ze dat betalen. Maar ik zie niet dat we die kans krijgen van de gemeenschap. Terwijl Nederland juist het meest diervriendelijke land is en de milieuomstandigheden zijn er goed. Geef ons een kans om dat te bewijzen.

Smaling: Daar heb ik begrip voor. Het is een keuze die je aanspreekt of niet. Veel zaken zijn op grootschalige bedrijven beter geregeld dan in de kleine veehouderij. Het is een keuze voor hoe je in het leven staat en hoe je wilt dat ons land eruit ziet.

Van den Burgt: Bulkproductie is de fuik. Kijk naar het systeem van de Dierenbescherming met sterren. Met dat systeem word je vanuit de markt beloond voor dierenwelzijn.

Toon Loonen vindt het jammer dat er gesproken wordt in dit soort termen. De discussie over schaalvergroting – die overigens van alle tijden is (in zijn tijd werd ach en wee geroepen over opschaling van 10 varkens naar 100) - is een onzinnige discussie. De inbreng vanuit de wetenschap is zo negatief. Groot is juist mooi. Je genereert vrijheid. Als je objectief kijkt wat er de afgelopen 20 jaar is gebeurd, dan is alles veel schoner geworden. Er is veel minder fijnstof en ammoniak, er is meer natuur en biodiversiteit en de productie is toegenomen. We zitten juist op de goede weg. Zeker gezien de voedselproductie die moet verdubbelen, om de wereld te voeden. Want het is een illusie dat ze in China of Afrika minder vlees zouden gaan eten.

Van der Ploeg erkent dat er in het verlengde van de bedrijfsgrootte een heel scala aan voordelen ligt. Er is meer vrije tijd, het is makkelijker zaken uit te besteden. Een groot deel van de bedrijven vertaalt dat in het opvoeren van de financieringskosten. Het inkomen komt onder druk. Er komt stress in het bedrijf.]

We zitten nu op een waterscheiding. Europees beleid valt weg. De periode van zekerheden is verleden tijd. Er komen enorme prijsfluctuaties. Bedrijven met veel variabele kosten zijn bij uitstek kwetsbaar.

Dat is de fuik waar de ondernemer en zijn gezin in gevangen zitten. Dat zou je serieus onder ogen moeten zien. Daarom kiezen veel boerinnen een andere invulling. Ze willen niet dat de stress op het hele gezin slaat. Het is niet een proces om economisch stevig te staan. Het koppelt zich aan economische zwakheid.

Smaling stelt dat er nogal wat moet gebeuren. Hij kan zich voorstellen dat ‘echte’ ondernemers groter worden. Oké. Maar kleine boeren moet óók een kans gegeven worden. Zorg dat bedrijven behalve alleen ‘echte’ ondernemer ook landschapsbeheerder kunnen zijn. De voorzieningen die in het EU-landbouwbeleid staan, gaan ook die kant op.

Jean van Hoof: de een is ondernemer, de ander niet?

Smaling: De een is ondernemer, de ander landschapsbeheerder.

Van der Burgt: Ik pleit ervoor die landschapsbeheerder ook als ondernemer te zien.

Van der Ploeg: 1000 boeren in de Friese Wouden, allemaal ondernemers, hebben gekozen voor natuurbeheer, vogelbeheer, zorg, waterretenties... Omdat ze uit die fuik willen stappen en een nieuwe manier van ondernemer hebben gevonden die beter bij de dag van vandaag past.

André Vollenberg maakt zich zorgen om het marktgericht denken: Nederland groeit niet meer in aantal inwoners. We moeten onze producten steeds verder weg gaan afzetten. Ik probeer zo veel mogelijk regionaal af te zetten. Wordt de logistiek niet een probleem?

Van der Ploeg: Ja. Dat denk ik ook.

Van der Burgt: Breng de benzineprijs op 5 euro per liter en een heleboel dat nu gebeurt, gebeurt niet meer. Behalve regionaal.

Ton Besouw (oud-voorzitter LLTB Horst aan de Maas): U stelt alle drie dat er hier teveel wordt geproduceerd en dat we te veel uit de derde wereld halen. Als we gaan extensiveren moeten we nog veel meer voedsel uit de derde wereld hiernaartoe halen. Daarnaast stelt hij dat de provincie (Limburg) meer zou moeten kiezen. Wat moeten boeren met dit alles doen?

Van der Ploeg: Er zijn een aantal noodzakelijke verschuivingen nodig. Als we hier baktarwe zouden produceren, zouden we veel areaal nodig hebben. Hetzelfde geldt voor lucerne voor veevoer. De balansen zijn weg. We exporteren veel varkens, we concurreren onszelf weg. Een aantal fikse verschuivingen zijn nodig. Van sommige producten moet meer, van sommige moet minder worden geproduceerd. Er moet een duidelijke visie worden ontwikkeld voor boeren *én* burgers.

Smaling: een aantal nieuwe lidstaten zullen de sector hervormen. Roemenië heeft veel goede gronden, Polen telt veel kleine ondernemers, die gaan veel van de productie voor hun rekening nemen. Oekraïne, hoewel geen onderdeel van de EU, zal zich ontwikkelen. De Nederlandse sector dient daar op te anticiperen...

Thijs Coppens (fractievoorzitter van de SP in Provinciale Staten): Van der Ploeg stelde eerder op deze avond dat alle provincies een keuze hebben gemaakt, behalve Limburg. Maar geen keuze maken is ook een keuze. Is het niet funest als een provincie geen kaders stelt? Dan wordt het voor boeren lastig zich aan het beleid te houden. Bij agrarisch natuurbeheer hebben boeren een rol. Maar op welke manier?

Van der Ploeg: Ik denk dat het heel belangrijk is dat de overheid duidelijk is. Gaat het om natuurbeheer dan is het het beste om aan de hand van kwaliteit te belonen. Als er meer doelen worden behaald, dan meer belonen. Dit voorstel komt van gebiedscoöperaties die het zelf doen. Ze willen loon naar werken. Het is de enige manier om het duurzaam te maken op lange termijn en het geeft persoonlijke bevrediging. Eer naar werk.

Jaap Hiddema van de SP afdeling Gemert/Bakel stelt dat er vanuit de VS en Zuid-Amerika wordt geprobeerd om hier met GMO (genetisch gemanipuleerde soja) naar binnen te komen. Het is een tijdje stil geweest. Merken we er al iets van? Wat zijn de vooruitzichten?

Van den Burgt: Een groot deel van de VS en Zuid-Amerika is GM. Zit het in voedsel, dan wordt het hier nu nog tegengehouden. Maar dat geldt voor veevoer niet. Of de consumptie van vlees afkomstig van dieren die gevoed zijn met dat veevoer gevaarlijk is of niet, dat is allemaal omstreden.

Volgens **Ben Vervoort:** is het belonen van Groene en Blauwe diensten juist negatief. Hij geeft twee voorbeelden: De waterschapslasten zijn de laatste jaren gestegen, door 'spielerei' die vanuit de maatschappij is aangevoerd. Maaibeeld, meanderen van beken etcetera. Ze zeggen: de burger betaalt mee. Maar die betaalt maar 25 euro. Bij boeren worden de meerkosten er gewoon bij geteld. Ander voorbeeld: OZB. Boeren hebben eigendom en moeten dus eigendomsrechten betalen. Huurders betalen helemaal niks. Er zullen genoeg huurders zijn die vijf keer zo veel verdienen als boeren.

Van der Ploeg: het zijn omstreden dingen. Als er goed wordt samengewerkt dan vraag ik me af waarom het niet kan. OZB kan een tweesnijdend zwaard worden. In Overijssel zijn de WOZ-waarden in LOG-gebieden bijgesteld. Boeren kunnen daar wel eens een claim aan hun broek krijgen.

Paul Geurts, voorzitter van de Werkgroep Land- en Tuinbouw Noord-Limburg

Paul Geurts is naast voorzitter van de werkgroep ook oud-gemeenteraadslid en oud-lid van de Provinciale Staten van Limburg voor de SP.

Paul Geurts vertelt over het burgerinitiatief dat de werkgroep wil starten. Ze willen aan de gemeenteraad vragen of ze onderzoek willen doen naar de mogelijkheden van regionale productie. Een landbouwsysteem voor de regio. Het onderzoek moet duidelijk maken op welke manier de gemeente dit beleid kan faciliteren. Niet dat er geen ruimte meer is voor andere manieren van landbouw, de werkgroep wil onderzocht hebben of hier gericht beleid op gevoerd kan worden.

Iedereen kan vanaf nu tekenen.

Hij dankt de inleiders en wenst iedereen wel thuis.